

Josep Pla: tres pinzellades

L'intent d'encabir l'enorme i discutida personalitat de Josep Pla en un article, per més extens que sigui, constitueix una tasca difícil, per no dir impossible, donada la dimensió humana i literària del desaparegut escriptor de Palafrugell.

Costaria molt de fer entendre als qui no el coneixien com era en realitat Josep Pla. Conservador, misogin, crític punyent, solitari, observador incomparable i anàrquic en la seva forma de viure, fou també la veu recòndita de la consciència del país i la quinta essència del sentit comú.

Jo, que el vaig tractar molt, que hi vaig conviure en nombroses ocasions, no sabia com definir-lo. A vegades em semblava un racionalista pur, altres un il·luminat, altres un cínic, altres un epicuri... I, ben mirat, no era res d'això. Amb els seus defectes i amb les seves virtuts, en Pla era en Pla... i prou.

És precisament per tot això, per a proporcionar una idea —limitada, és clar— de la inabastable personalitat de Josep Pla, que ofereixo aquestes breus pinzellades amb la intenció de retratar aquell tarannà tan seu i inconfusible.

* * *

No recordo ben bé si fou a l'acabament de l'hivern o a començaments de la primavera de l'any 1977, quan en Pla passà un dies a la meua casa de Cadaqués. Volia escriure un paper —un altre— sobre la vila. Una tarda, en companyia d'en Narcís Puigdevall, vam baixar des de Castellfollit per veure com s'hi trobava i si necessitava quelcom. No se suscità, de moment, cap problema: tot anava com una seda. No obstant això, després d'una breu conversa sobre els peixos del Cap de Creus, Pla manifestà la seva intenció d'arribar-se fins al Jonquet, una cala que tenia per a ell un atractiu especial. Feia un dia serè i bufava un airet fi de tramuntana, que augmentà de força tan bon punt sortírem de la badia. En passar per davant de Portlligat, la mullena era general. No obstant això, a popa, impertèrrit, en Pla conversava amb en Narcís i fumava contínuament com en ell era habitual. Per fi arribàrem al Jonquet.

—No li sembla que és bonic això? —va preguntar-me en Pla.

—Sens dubte —que li contesto—. El paratge és deliciós...

—Hi hagué un temps, quan jo vivia a Cadaqués, que tenia la intenció de fer-m'hi una casa. Però els diners sempre fan curt d'un cap... De tant en tant, m'agrada de tornar-hi. El mar, les oliveres...

—...Pa i Raïm... —afegeixo.

Cami del Jonquet, el pescador governa la barca d'en Ramon Sala, que va acompanyat per en Narcís Puigdevall i en Pla.

—Deixi's de collonades! Tornem, tornem cap a Cadaqués! No es torbi!

Havia volgut tornar al Jonquet per recordar, però el record li havia fet mal. I és que, en el fons del fons, en Pla era un gran sentimental.

* * *

Itàlia. Anàvem per l'autopista, camí de Milà. Al meu costat, en Pla cargolava i fumava una cigarreta darrera l'altra. Se'l veia optimista.

—Itàlia és la meua segona pàtria —comentava—. Jo hi he passat gairebé sis anys de la meua vida. Vaig començar per Gènova i després vaig visitar Florència, i Roma, i Nàpols, i Pisa, i... La quantitat d'obres d'art que hi ha a Itàlia fa feredat. No s'ho pot pas imaginar! No li pregunto pas si coneix Itàlia, perquè Itàlia, en la seva totalitat, no la coneix ningú. On va a parar! Jo en tinc una petita idea, poca cosa, cregui'm... Ara, jo he tingut la sort de poder llegir tres llibres bàsics sobre Itàlia: la «Vite» del Vasari, la «Història de la Literatura Italiana» del professor De Sanctis i el «Zibaldone» de Leopardi. Ah! I els articles del senyor Berenson, que fou un crític d'art realment important. Itàlia! Aviat és dit! Machiavelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, l'Aretino, Tiziano Vecellio, el Dante, l'Ariosto, el Petrarca, Boccaccio... Què li sembla?

Amb això, arribarem a Milà. En sortir de l'autopista, Pla prengué novament la paraula.

—I ara, si no té inconvenient, anirem a dinar. Es menja molt bé, a Itàlia, si hom té la sort de trobar un bon restaurant. Ho preguntarem. Abans, però, em permetrà que li doni un consell. No demani mai un lloc on menjar bé a una d'aquestes persones primes i escanyolides que circulen pel carrer. Generalment, pateixen de l'estómac i l'informaran malament. Quan trobem un home gras, roig i fresc, li demanarem que ens indiqui un restaurant i és segur que no fallarà...

Vam trobar l'home gras, vam trobar el restaurant i vam menjar d'una manera infecta.

—Tot és relatiu, sap? —s'excusà en Pla—. Potser aquell home que ens ha enganyat com uns «xinos» era gras de mena. I aquests, ja se sap, menjant poc en tenen prou...

* * *

Estiu del 1977. En Pla passa uns dies a casa meua, a Castellfollit de la Roca. Cap al tard, l'hem acompanyat, amb en Narcís, a «la Corominola», la casa del meu amic Xicu Puigvert, on hi fa estada el pintor Josep Pujol, vell amic d'en Pla. Pel camí, parlem de les carlinades i, sobretot, del general Savalls, un personatge que el té literalment fascinat.

Una vegada arribats a «la Corominola» ens apleguem tots al voltant d'una taula. Es parla, naturalment, de pintura. Josep Pujol no creu en l'existència de l'Escola d'Olot. L'Escola d'Olot —diu— comença i acaba amb en Joaquim Vayreda. Evidentment —afegeix—, hi ha hagut a Olot altres pintors de renom, però que no han seguit una mateixa línia, vull dir que no han fet escola.

Pla li dona la raó. Parla dels germans Vayreda i de l'avi Berga, «pintor considerable», segons la seva expressió.

—Em penso —opina— que en el paisatge d'Olot hi ha dos colors bàsics: el verd i el negre. El verd dels arbres, dels prats i del blat de moro; el negre del llécol brillant del volcànic del Pirineu. Jo m'atreiria a dir, tot i que no sé res, que una suposada escola pictòrica d'Olot ha de jugar sempre amb el verd i el negre.

Després d'un parell d'hores de conversa, ens acomiadem de Josep Pujol. Mentre tornem cap a Olot, noto en ell una certa inquietud. La preocupació de sempre per l'inabastable paisatge olotí.

—Vostè creu que es pot fer res a Olot, en el terreny de la pintura, sense els verds i els negres? —pregunta de sobte—. Jo no ho crec pas. El vell Vayreda ho sabia. En Pujol també ho sap. Grans pintors!

* * *

Tres pinzellades. Tres anècdotes. Tres conceptes. Tres facetes, en resum, d'una personalitat poc corrent. I només un nom: Josep Pla.

RAMON SALA i CANADELL